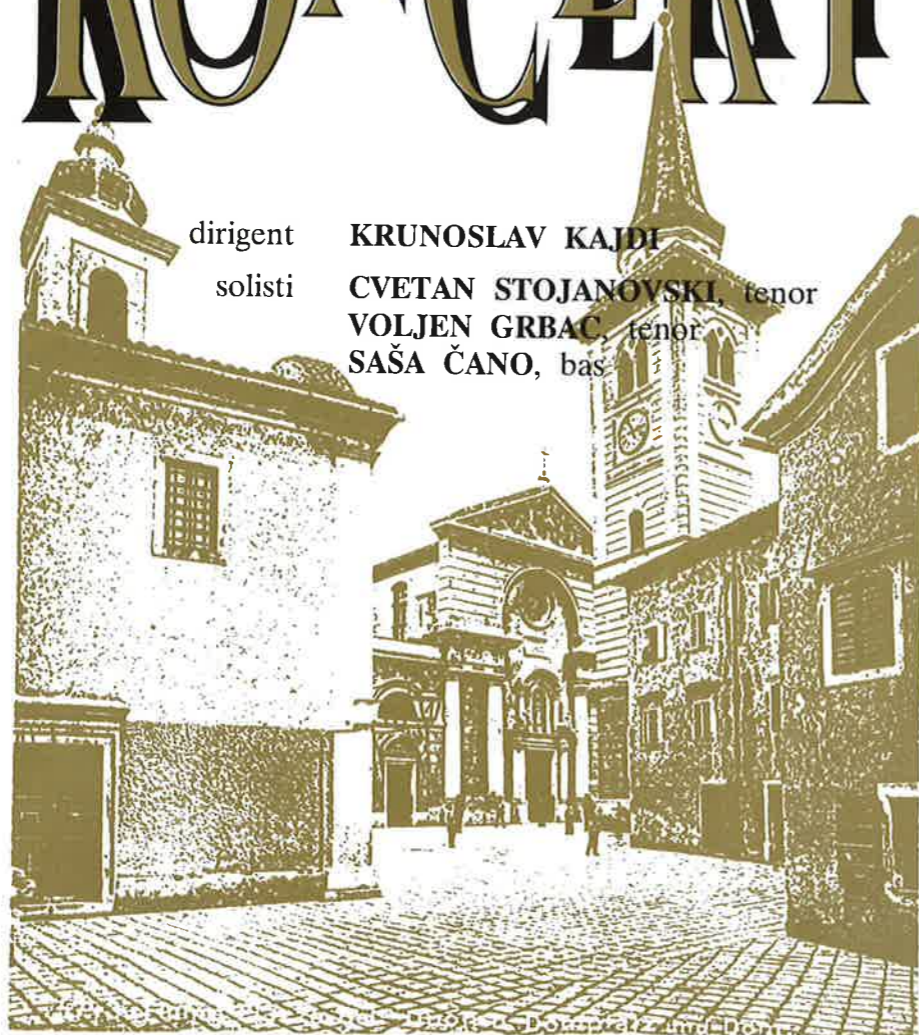

Božićni
KONCERT

dirigent **KRUNOSLAV KAJDI**
solisti **CVETAN STOJANOVSKI, tenor**
VOLJEN GRBAC, tenor
SAŠA ČANO, bas

Četvrtak, 23. XII. 1993. u 20 sati

P r o g r a m

B. G. Panizza i D. Desirò **MISA u C-duru,**
za 3 sola, muški zbor i orkestar
priredili *Marija Riman i Antun Petar Kinderić*
Kyrie
Gloria
Credo
Sanctus
Benedictus
Agnus Dei

F. Schubert **VIII. SIMFONIJA u h-molu (Nedovršena)**
Allegro moderato
Andante con moto

BOŽIĆNE PJESME

*VESELJE TI NAVIEŠĆUJEM
RADUJE SE NARODI
SVIM NA ZEMLJI
U SE VRIJEME GODIŠTA
NARODI NAM SE
TIHA NOĆ*

zborovoda **Krunoslav Kajdi**
asistent zborovode **Evelin Legović**
koncertni majstor **Danijela Maras Mendiković**

Orkestar i zbor Opere narodnog kazališta *Ivana Zajca*
i vokalni sastav *Kvarner*

*Zahvaljujemo na blagdanjem ugođaju u Kazalištu:
poduzeću **GARDENIJA** i skladištu **FLORA**
na poklonjenom cvijeću
te cvjećarni **ASTROMERIJA** na ljepoti aranžmana.*

RIJEČKO GLAZBENO OTKRIĆE

Prema onovremenom riječkom tisku Ivan pl. Zajc izveo je u crkvi *Uznesenja Marijina* (koju još zovu: Collegiata, Duomo, Vela Crikva, Katedrala, Zborna crkva) 1858. svoju Missu solenne (L'ecco di Fiume 28. dec. 1858. str. 208), a 1861. i 1869. još dvije svoje Misse solenne (Gazzetta di Fiume, 3. IV. 1861. str. 208, i La Bilancia, 2. gen. 1869). Glazbena kritika bilježi da je u to vrijeme Ivan pl. Zajc dirigirao i drugim misama. Iz toga se vidi da se u Crkvi Uznesenja Marijina odvijao vrlo živ i raznovrstan glazbeni život i to u području skladanja i u području izvođenja duhovne glazbe.

Arhiv Crkve, stoga, pokazuje se značajnim izvoristom u proučavanju glazbenog života Rijeke u prošlosti.

U arhivu, koji se nalazi u prostorijama Župnog ureda Crkve Uznesenja Marijina pod br. 112 nalazi se rukopis glazbenog djela s naslovnicom na dionicama. *Messa a tre voci con Orchestra Kyrie, Gloria e Credo del Mo Gni Panizza, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei e Dona nobis del Mo Dco Desirò, Organista alla Chiesa di S. Maria Maggiore ed alla filiale della B. V. M. del Soccorso*. Rukopis nije datiran.

Bonfante Giovanni zvani **Panizza** rođen je vjerojatno u Veneciji oko 1796. Zabilježeno je da se 1822. nalazio u Trstu, te da je 1828. bio postavljen za orguljaša u crkvi S. Maria Maggiore i u crkvi St. Antonio Veccio. Panizza je bio značajan skladatelj svoga doba koji se ogledao u skladanju opera, simfonijske glazbe i druge svjetovne te duhovne glazbe. Umro je od kolere u Trstu 1836. godine.

Na mjestu orguljaša nasljeđuje ga Antonio Desirò, brat Domenica Desiròa, čije se ime nalazi na naslovnici spomenutog glazbenog rukopisa.

Domenico Desirò potječe iz glasovite glazbene porodice koja je sudjelovala u tršćanskom glazbenom životu cijelo jedno stoljeće. Rođen je 1801. godine. Vrlo raznovrsno glazbeno iskustvo stjecao je kao pjevač i orguljaš u tršćanskim crkvama te kao ravnatelj zbora u kazalištu. Umro je 1886. godine.

Na našem području arhivirano je nekoliko njihovih pojedinačnih radova, što dokumentira nazočnost tih skladatelja u riječkom glazbenom životu onoga vremena. Tršćanski istraživači govore o njihovom značenju za tršćanski glazbeni život.

Talijanski izvori govore o posljedicama što ih je po glazbenu povijest imao cecilijanski pokret odstranjivanjem orkestralne glazbe iz liturgije. Kažu kako postoje dokumenti da su i Panizza i Desirò skladali vokalno instrumentalne mise, ali ne raspolažu partiturama / Giuseppe Radole, Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750-1950), TRIESTE, 1988./ Time otkriće ove dvoautorske Mise dobiva još jedno značenje.

Kyrie (Gospodine) je prvi stavak ordinarija mise. Potpuni tekst glasi: *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison* (Gospodine, smiluj se. Kriste, smiluj se. Gospodine, smiluj se.). Kyrie nas podsjeća na prva vremena kršćanstva kada je u liturgiji na Zapadu vladao latinski liturgijski jezik, a na Istoku grčki. Iako se Kyrie eleison uključuje u rimsku liturgiju, zaziv je ostao na grčkom jeziku. Tekst je uzet iz Evandjelja. Danas je on u liturgiji ostao pjev čitave okupljene zajednice, te predstavlja duhovni i glazbeni uvod u misno slavlje.

Kyrie započinje instrumentalnim, relativno dužim uvodom u odnosu na dužinu cijelog teksta, u kome je najavljena tema u Adagio tempu. Osebnost teme počiva na silaznoj kromatskoj ljestvici.

Tradicionalna trodjelnost u ovom stavku dolazi do izražaja pošto *Kyrie eleison*, kojim počinje i kojim završava, donosi zbor, dok *Christe eleison*, središnji dio *Kyria*, pjevaju solisti.

Gloria (Slava) je dio Evandjelja (Radosne vijesti) a glasi: I odjednom se anđelu pridruži silna nebeska vojska, hvaleći Boga i govoreći: Slava na visinama Bogu - i na zemlji mir ljudima - miljenicima njegovim. Gloria je početna riječ tzv. velike doksologije (slavospjev Božjem veličanstvu) koja je od najranijih vremena kršćanstva uvedena u liturgiju kao drugi dio ordinarija mise. To je svečani himan i dio misnog slavlja u sve nedjelje osim u adventskom i korizmenom vremenu, u dane blagdana i u posebno svečanim prigodama. Celebrant intonira početne riječi prema gregorijanskom napjevu: *Gloria in excelsis Deo* (Slava Bogu na visini), a pjevači nastavljaju: *Et in terra pax hominibus bonae voluntatis* (I na zemlji mir ljudima dobre volje).

Gloria ima pet dijelova, započinje u tempu Allegro vivace. Skladana je u D-duru s identičnim prvim i posljednjim dijelom. Kontrast počiva na izmjenama solista i zbora. Središnja tri dijela Maestoso sostenuto u F-duru, Andante u C-duru i Allegretto u F-duru izvode solisti u slijedu. Raspjevanost

melodijske linije sa zahtjevnim ritmičkim figurama doima se posebno kod teksta *Domine Deus, Rex caelestis* (Gospodine Bože, Kralju nebeski), gdje dominantnu ulogu ima solist uz diskretnu orkestralnu pratnju, dok kod teksta *Qui tollis peccata mundi* (Koji oduzimaš grijeh svijeta) prevladava smirena, raspjevana melodija potencirana dvanaestosminskom mjerom i pizzicato izvođenjem kod gudačke skupine instrumenata.

U cijelom stavku prevladava homofonija (više glasni muzički slog gdje se svi glasovi kreću u istom ritmu). Skladatelj je ostavio mogućnost da se dionica teksta *Cum Sanctus Spiritu* (Sa svetim Duhom) izvodi a cappella (bez instrumentalne pratnje), nakon čega slijedi Amen u izvedbi cijelog ansambla u tempu Allegro vivace.

Credo (Vjerujem) je treći, najopsežniji dio ordinarija mise. To je ispovijest vjere koju u misi svi govore, odnosno u nedjelje i svetkovine pjevaju i to nakon nagovora homilije (tumačenje svetog teksta u bogoslužju) ili propovijedi. To je obnova krštenja, kojim se vjernici pripremaju prilaziti euharistijskom oltaru. Celebrant intonira početne riječi Credo: *Credo in unum Deum* (Vjerujem u jednoga Boga), a puk odgovara ili zbor nastavlja s pjevanjem: *Patrem omnipotentem, factorem caeli et terra* (Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje).

U ovom stavku ima elemenata koji svojim kontrastnim ugođajem stvaraju melodijsku i harmonijsku raznolikost čime se ostvaruje potreba za dramatskim izražavanjem. To se posebno očituje u središnjem dijelu kod teksta *Et incarnatus est* (I utjelovio se), gdje je autor postigao puno suglasje svog vjerskog osjećaja i glazbenog nadahnuća. Ariju izvodi bas solo smirenom melodijom koja se temelji na rastavljenim molskim i umanjanim četverozvucima što daje posebnu mekoću. Toj melodiji kontrastiraju melodijski pasaži kod puhačkih instrumenata (flauta i oboe) uz akordsku pratnju gudačkih instrumenata. Dio teksta *Crucifixus etiam pro nobis* (Raspjet također za nas) povjeren je solo tenoru, dok tekst *sub Pontio Pilato* (pod Poncijem Pilatom) izvode oba sola zajednički uz pratnju cijelog orkestra.

Credo ima tri dijela i završnicu u tempu Allegro moderato, od kojih su prvi i treći dio isti, a samo im je kraj različit.

Treći dio završava na riječi *mortuorum* (mrtvih), tonalno je naglašen modulacijom u Des-duru, nakon čega slijedi povratak u osnovni tonalitet F-dur u tempu Più mosso.

Sanctus (Svet) je molitva ili poklik koji se nadovezuje na predslavlje (prvi dio euharistijske molitve). Ovaj poklik preuzet je od Izaije proroka i poklika Hosanna (Hosiana! znači Pomozi!). Posebno mu je pridodan redak Blagoslovljen. Hosana je poznati biblijski radosni poklik ili vapaj za pomoć kojim su Isusu klicali prilikom ulaska u Jeruzalem.

Sanctus je četvrti dio ordinarija mise. Stavak započinje izvedbom cijelog ansambla ponavljanjem izraza Sanctus u tempu Andante. Već u početnim

taktovima uočljivi su motivi iz stavka Credo, čime je, Desirò, drugi skladatelj mise, nastojao postignuti njenu cjelovitost. Drugi dio Sanctusa predstavljen je karakterističnom temom koju započinje u dionici basa i imitaciono slijedi u ostalim glasovima u tempu allegro na tekst *Hosanna in excelsis* (Hosana u visini), što predstavlja izražajni vrhunac teksta i glazbe.

Benedictus (Blagoslovljen) peti je dio ordinarija mise i nadovezuje se na Sanctus. Nekada se izvodio odvojeno (poslije prikazanja). Baš zbog toga taj je dio predstavljen kontrastom. U ovoj misi, kao meditativni stavak, izvode ga solisti (tenor i bas) raspjevanom melodijom u komplementarnom ritmu, u tempu Andante cantabile, u dvanaestosminskoj mjeri u F-duru, što asocira na solistički dio iz stavka Gloria (*Qui tollis peccata mundi*) čime je Desirò i ovdje postigao stilsku cjelovitost ove mise. Tekst Benedictusa glasi: *Benedictus qui venit in nomine Domini* (Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje). Drugi dio Benedictusa je ponovno izvođenje Hosana i identičan je s Hosanom iz Sanctusa, što je uobičajeno.

Agnus dei (Jaganjče Božji) je također poklik koji se više puta ponavlja u misnom slavlju. To je simbolično ime kojim je sv. Ivan nazvao Isusa Krista, a uzet je iz Ivanova Evanđelja. Sastoji se od tri zaziva: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis* (Jaganjče Božji, koji oduzimaš grijeh svijeta, smiluj nam se.) dva puta i treći *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem* (Jaganjče Božji, koji oduzimaš grijeh svijeta, daruj nam mir.).

To je posljednji dio u ordinariju mise gdje se poklik ponavlja za vrijeme lomljenja kruha u misnom slavlju.

Agnus dei ima dva dijela: prvi donosi sva tri zaziva koja izvode neizmjenice solisti i zbor u c-molu, dok drugi dio razrađuje kraj trećega zaziva: *dona nobis pacem* (daruj nam mir) u Allegro tempu u Es-duru. Temu započinje solo bas, istu ponavlja solo tenor, a nakon nastupa cijelog ansambla i solista slijedi završni dio. Motiv se ovdje izlaže uzlaznom sekvencom nakon čega slijedi unisoni završetak.

Arhivski nalaz sastoji se od 16 orkestralnih i 6 vokalnih dionica na ukupno 200 listova formata 33,5 X 24,5 cm.

Svaka je dionica atribuirana autorski i namjenski. Rukopis ne predstavlja čistopis. Vidljive su brojne autorske intervencije. Vokalne dionice pisane su u starim ključevima.

Za ovo je izvođenje sačinjena cjelovita partitura i klavirski izvod. U sastavljanju partiture slijedena je temeljna misao autora do čega se dolazilo komparativnom metodom i pridržavanjem temeljne harmonijske intencije ovih dvaju autora.

Na kraju valja dodati da je Domenico Desirò postigao rijedak i značajan uspjeh u preuzimanju Panizzinih glazbenih postupaka tako što je pojedine melodije (motive) uvrštavao u svoj dio skladbe, a svoja glazbena rješenja podredio cjelovitosti djela i tako postigao stilsko jedinstvo ove dvoautorske mise.

"NEDOVRŠENA" SIMFONIJA FRANZA SCHUBERTA

Franz Schubert, najveći majstor njemačke popijevke, rođen je 1797. u Lichtentahlu kraj Beča kao sin učitelja. Na očevoj je školi bio pomoćnim učiteljem. Od 1818. godine živi kao slobodni umjetnik kojemu su jedini prihodi pristizali od objavljenih djela. U tome je vremenu Schubert središnja ličnost kruga kulturnih stvaralaca. Večeri na kojima su se okupljali nazvane su »Schubertiaden«. Umro je u Beču 1828. u 31. godini.

Stvarao je u gotovo svim glazbenim vrstama. Njegov opus čine simfonije, uvertire, komorne skladbe, zborovi, crkvena djela, skladbe za klavir, opere. Skladao je oko 600 solo popijevki kojima je taj glazbeni oblik podigao do najviših vrhunaca. Napisao je 9 simfonija. Pravo remek - djelo predstavlja njegova velika simfonija u h - molu, nazvana »Nedovršena«. Ovu simfoniju Schubert je 1823. godine poklonio Društvu prijatelja glazbe u Grazu. Partitura je dospjela u ruke njegova prijatelja A. Huttenbrena koji ju je čuvao sve dok je nije 1865. bečki dirigent Herbeck otkrio i iste godine priredio praizvedbu.

Simfonija se sastoji od dva stavka: Allegro i Andante. To je duboko izvorna skladba, melodičke invencije, romantičkog - instrumentalnog kolorita, bogate harmonije, sve na visini prave, iskrene umjetnosti. Svojim početkom, u unisonu, violončela i kontrabasa, prvom temom, koju donose oboa i klarineti na nemirnoj pozadini šesnaestina u violinama kao i prolomima sforzata u razvojnom dijelu, prvi stavak stvara, više ili manje očevdno, sudbinsku atmosferu.

Druga tema priključuje se sinkopiranom pratnjom ovom raspoloženju. Andante con motto otvara nadu u spas. Drugi stavak je ispunjen neizrecivom blagošću, umilnošću, svjetlim lirskim čuvstvima, kojima intenzitet tek ponegdje poraste.

STARE BOŽIĆNE PJESME

Božićne su popijevke dragocjenost hrvatske glazbene baštine. Povijest im se može pratiti do u daleko XIII. stoljeće. Mada su različitog postanja, sve ih odlikuje pjevnost bliska pučkome načinu pjevanja i plemenita radost koju svaki čovjek dobre volje osjeća kad pozdravlja novorođenoga.

Među znamenitije božićne popijevke koje su sadržajem vezane uz evanđelje svakako valja uvrstiti *Veselje ti navješćujem* i *Svim na zemlji*. Riječ - evanđelje - izvedena je iz grčkoga - euangelion - što znači - radosna vijest -: Takve su i ove dvije pjesme: one kao da otvaraju splet božićnih svečanosti i božićnoga pučkog pjevanja.

Nekima se božićnim pjesmama po melodiji može odrediti mjesto nastanka. Tako se, na primjer, u pjesmi *Radujte se narodi* naprosto čuje zagorska popijevka, kao i u pjesmi *Narodi nam se*. Slično je s najpopularnijom hrvatskom božićnom pjesmom *U se vrime godišća*. Mada je taj biser hrvatskog pučkog pjevanja nastao u Dalmaciji, pjeva se u cijeloj domovini, a poglavito njenome primorskom dijelu, ponekad i svih tridesetak kitica.

Svakako da uz pučke postoje i umjetničke popijevke inspirirane Svetom noći. Tako su Franz Gruber i njegov orguljaš J. Mohr u jednoj tihoj badnjoj noći u tirolskom dijelu Austrije uz gitaru i noćni muk prije stotinu godina skladali *Tihu noć* koja je postala svjetski najpoznatijom božićnom pjesmom.

mr. Marija Riman, O. Antun Petar Kinderić